

Gonyruok ma Opang' – Kristo Mich Mowuok kuom Nyasaye

Randolf Dun

Sura mar 1

Be gik moko duto mantie notimore mana ka onge gimoro, kata mana muya?

Gima ng'ato nyalo ng'ado e wi Hubble (ma en gima jo sayans moko tiyogo e pimo (pim) kaka piny gi kor lwasi nyalo dongo) osebedo ka ng'iyore kuom higni 50, ma nyiso ni piny gi kor lwasi osebedo gi higni madirom bilionde 20.¹E higa mar 1999 masin ma ng'iyore kor lwasi ma iluongo ni Hubble Space Telescope (HST) ne kwano ni nentie galaksi bilionde 125 e kor lwasi, kendo machiegni gi kamera manyien HST oseneo galaksi 3,000 mane nenore, maen kwan mar nyadi riyore mar mane oneno chon ka gitiyo gi kamera manyachon.²Kata obedo ni ok wanyal kwano adier kwan mar sulwe mantie e sulwe, wanyalo kwan kwan mar sulwe ma ni e sulweno madirom bilionde 100 (100,000,000,000).³Chieng' en mana sulwe ma kawaida. Teko mare miyo gik moko duto ma ngima kod ma timore e wi piny bedo manyaloro. Lokiruok matindo e kaka ogolo teko nyalo bedo gi teko maduong' ahinya e piny.⁴Piny marwa en achiel kuom piny aboro kendo nitie gik matindo mathoth ma riembo Chieng'.⁵

Be nenore ni nyaloro ni gimoro maduong' kendo ma ng'eny ahinya kendo ma oriwre maber ahinya nyalo timore mana kendo olosi ka onge gimoro?

Biblia wacho ni " .E chakruok Nyasaye ('elohiyim-thoth - joma Nyasaye)⁶ne ochweyo polo kod piny kod ... dhano, dichuo gi dhako"

---

¹Saiberia/Kosmos/Medo Yuni.html

²021127a.html

³goro mar ng'eyo mathoth

⁴mstrick/puonj mag kor lwasi/puonj mag kor lwasi/chieng'.html#Intro

⁵piny aboro.org/sol.html

⁶Weche mag dho Grik mag Thayer kendo Lekson mar dho Hibrania mar Briggs, Riwruok mar Muma mar Wood,

(Chakruok 1:1 ... 28). To dhano ne ochwe e tipo mar Nyasaye “e tipo marwa kendo e tipo marwa” omiyo ne gipogore gi chuech mamoko duto.

Ere kaka kuom masira kata kuom ng’at ma onge rieke nyalo loso gik ma ng’ato neno, winjo, ng’iyo, ng’iyo kod mulo ma onge chenro kod loso maler kuom dakika moro? Be isepenjori penjo moro kuom tipo kata chal mar Nyasaye? Wapujore e Muma ni Nyasaye en hera, adier, ja adier, ja ng’uono, tim makare, kuwe, maler, tim makare, kendo ma nyalo ng’ado bura kata timo yiero.

Be yot yie ni piny gi polo ma ng’eny kamano notimore nikech ng’ato nolosogi kata yie ni gik moko duto notimore mana mana kuom ng’ato ma onge chenro kata ng’at ma nolosogi?

Sura mar 2

Bende Muma en wach ma Nyasaye ooro ne dhano?

“E chakruok ne nitie Wach, kendo Wach ne ni gi Nyasaye, kendo Wach ne en Nyasaye. Ne en gi Nyasaye e chakruok.” (Johana 1:1-2)

Jo-Yahudi ne luongo chik, jonabi kod zaburi kaka ndiko.

“Ka obet ewi kom mar loch mar pinyruodhe, obiro ndiko chikni e bug, kowuok e buk ma ni e nyim jodolo ma gin Jo-Lawi: kendo obiro bedo kode, kendo obiro somo e iye ndalo duto mag ngimane, mondo opujore luoro Ruoth Nyasaye, chikegi duto, mondo orit chikegi duto.” (Chik 17:17-18)

“To nowachonegi ni, ‘Magi gin weche ma ne awachonu ka pod an kodu, ni nyaka gik moko duto ma ondik e chik mar Musa kod jonabi kod zaburi otimre kuoma.’” (Luka 24:44 - ASV)

“Mogik, nyaka ing’e ni onge wach ma ne ondiki e Ndiko ma ne owuok kuom ng’eyo ma jaote owuon ne ogolo. Nikech wach ma ne okor ne ok ochako kuom dwaro mar dhano, to dhano ne wuoyo kuom Nyasaye ka Roho Maler ne oterogi” (2 Petro 1:20-21).

Paulo nowacho ni “Ndiko duto en Ndiko ma Nyasaye nomiyo [ma ondiki gi roho (ASV)] kendo en gi konyruok e puonjo, e ng’ado bura, e rieko, kendo e puonjo e tim makare, mondo ng’at mar Nyasaye obed gi gik mowinjore mondo otim tich maber moro amora.” (2 Timothe 3:16-17)

“Ne [Yesu] odhi Nazaret, kama ne odongoe, kendo e odiechieng’ Sabato, ne odonjo e od lamo kaka ne otimo pile. Kendo ne ochung’ mondo osom. Ne omiye buk mar jaote Isaya. Ka ne oyawo bugno, ne oyudo kama ondik ni: ‘Roho mar Ruoth Nyasaye ni e wiya, nikech osewira mondo aland wach maber ne jodhier. Oora mondo aland ni jogo ma otwe biro bedo thuolo, kendo mondo joma muofu oneno maber, kendo mondo agol jogo ma oten, kendo mondo aland higa mar ng’uono mar Ruoth Nyasaye.’ (Isaya 61:1-2) Bang’e, nobolo bugno, nomiye jatichno kendo nobet piny. Wang’ ji duto ma ne ni e ot mar lamo ne ochung’ne, kendo ne ochako wachonegi niya, ‘Kawuono, Ndikoni ochopo kare e it ma uwinjo.’” (Luka 4:16-21)

Be owinjore obed maler kuom ndiko ma malo ni Nyasaye wuoyo gi dhano kokalo kuom Wachne ma ne ondiki gi roho, ma en Muma?

Sura mar 3

Ng’ano ma rito gik ma dhano timo?

Bende Nyasaye ogeng’o dhano mondo kik otim richo? Kata, be Satan dhiro dhano mondo otim richo?

Dwoko mar penjogi inyalo yudo e somo mar Adam gi Hawa ma yudore e sula mar adek mar bug Chakruok.

Nyasaye noketo dhano, Adam gi Hawa, e Eden (paradiso). Bang’e ne okete e tich ka opuonje mondo orit (rito, orwak) kendo orit. Par ane, e kindeni e ngima dhano, ne en e kabedo malong’o kendo ne en gi winjruok malong’o gi Nyasaye, jachuech mare. Par ni dhano ne ochwe e tipo mar Nyasaye, to ok en kaka en gadier. Tiyo gi puoth Eden ne ok en mana gima Nyasaye ne dwaro kuom Adam. Nyasaye nopusonjo, nomiyo Adam gi Hawa chik ni kik gicham olemb yien mar ng’eyo maber kod marach. “In thuolo mar chamo olemb yien moro amora mantie e podho. To ok onego icham olemb yien mar ng’eyo ber kod marach nikech ka ichamo olemb yienno, ibiro tho gadier.” (Chakruok 2:16-17)

“Nyasaye nene ogwedho dhano kuom wachonegi ni, ‘Nyuol, umedore, upong’ piny, kendo ubed gi loch kuom rech ma ni e nam, winy ma fuyo, kod gik moko duto ma ngima ma ng’ado piny!’” (Chakruok 1:28 ISV)

Ka dine Nyasaye nochueyo dhano ma onge nyalo mar ng’ado paro, dine ok omiye puonj ma dwaro ni otim yiero, to ok mondo ocham olembe mag yien, mondo “ .Ubed gi nyithindo, umedore, upong’ piny, kendo ubed gi loch .” kata mondo orit puoth Eden.

Koro nyalo bedo ni Adam gi Hawa ne oneno olembe mar yien mar ng’eyo maber kod marach nyadi mang’eny. Ne ok en richo ng’ato ng’iyo yienno. To ne gineno yienno e yo mopogore ka Satan, jawuondo, ma ne ni e kido mar thuol nopenjo .“Bende adier Nyasaye nowacho ni, ‘Ok onego ucham olemb yien moro amora mantie e podho?’” ...“Nimar Nyasaye ong’eyo ni ka uchamo, wang’u biro yawore, kendo ubiro bedo kaka Nyasaye, ung’eyo maber kod marach”(Chakruok 3). Seche ma ne gineno ne gin gi gombo mar bedo gi rieko kaka Nyasaye. Ne ane ni Nyasaye ne ok otemogi kendo ne ok ogeng’ogi mondo kik gidwar bedo jo rieko. Kuom adier, ne gin gik moko duto ma ne ochung’negi. Ne gin gi yiero. Ne ginyalo wacho ni, “Ok abi chamo.” Kata kamano, ne giyiero chopo gombogi mar temo bedo gi rieko kaka Nyasaye kendo ne giyie gi gombogi.

E Chakruok 3:8-10 ibiro neno ni bang’ richo margi mar ng’anjo, Nyasaye nowuoyo gi Adam. En gima ng’ato nyalo bedo gi kiawa ni mano e ma ne en okang’ mokwongo ma Nyasaye ne wuoyo kodgi.

Kata kamano, Adam gi Hawa ne oneno [ne giwuondo] olembe mar yien mar ng’eyo maber kod marach, ne gidwaro bedo gi rieko kaka Nyasaye [ne ywayo] kendo ne giwinjo tiend gima Nyasaye nochikogi. Kaka ne giyiero yie gi gombogi [ma ne giparo] kar winjo Nyasaye, mano nyiso maler ni ne gin gi nyalo mar ng’ado paro. Bende Satan nomiyogi chuno mondo gicham olemb yien mar ng’eyo ber kod marach? Ooyo! Bende Nyasaye ne ogeng’ogi mondo kik giyier mondo giyie? Ooyo! Ne en yiero margi mar winjo kata kwedo winjo Nyasaye.

Bang’ higni mathoth, Jakobo nowacho kama “Kik ng’ato owach ni, ka Nyasaye otemo, ‘Atemo gi Nyasaye,’ nikech Nyasaye ok nyal temo gi gima rach, . kendo en owuon ok otem ng’ato ang’ata. To ng’ato ka

ng'ato temo sama gombo mare owuon ywayo kendo ywayo. Bang'e ka gombo odongo, onyuolo richo, to ka richo osedongo chuth, onyuolo tho." (Yakobo 1:13-15) Jakobo ne en adier.

Ne giyie gi gombo ma ne gin-go mar bedo gi riekoka kaka Nyasaye. Ne giwuodho Nyasaye kuom ok miyo chikne luor! Ne gitimo richo! Mano ne oketho winjuok malong'o ma ne en-go gi Nyasaye ma nyaka chieng' ma nigi hera kendo ma nigi ng'uono. Gima ne otimore ne en marach to ne en tim makare. Chik ma ne gin-go ne pek kendo ne onge gima ne ginyalo timo mondo giyud yo mar dok e winjuokno. Nyasaye nomiyo ng'ato ranyisi mar gimoro ma ne oparo ni dhi timore e kinde mabiro, gimoro ma ne dhi miyo dhano odok e winjuokno. "Kendo abiro keto sigu [sigu] e kind in kod dhako, kendo e kind koth [koth] mari. kendo mare; obiro ng'ado wii, to in ibiro goye tiende." (Chakruok 3:15 NIV)

Bang'e somoni biro nono chenro mar Nyasaye mar warruok kuom dhano mondo onyalo dok e winjuok malong'o ma ne en-go chon.

Sura mar 4

Nyasaye bedo gi mirima gi tim marach ma dhano timo.

Higni nokalo bang' ka Adam gi Hawa oseyiero kwedo Nyasaye kendo winjuok ma ne nitie e kind dhano gi Nyasaye ne omedore bedo marach. Kuom adier, ne obedo gima ok nyal yie. "Ruoth ne oneno ni richo mag dhano ne duong' e piny, kendo ni paro duto mag chunye ne gin mana ma okbeyo kinde duto. To Ruoth Nyasaye ne owinjo marach (olokore – KJV) ni noloso dhano e piny, kendo ne omiye kuyo nyaka e chunye. le kod gik ma ng'ado piny kod winy mag kor polo, nikech an gi kuyo nikech ne alosogi.'" (Chakruok 6:5-7 RSV)

To ne nitie geno ne dhano nikech "Noa ne oyudo ng'uono e wang' Ruoth Nyasaye" (Chakruok 6:8 RSV). "Kuum yie, Noa, bang' ka Nyasaye osemiye wach kuom gik ma pok oneno, nowinjo maber kendo noloso yie [yie, meli] mar warruok mar joode: kuom mano, nomiyo piny bura, kendo nobedo ja-loch mar tim makare ma biro kuom yie." (Jo-Hibrania 11:7 RSV) Noa notimo gima Nyasaye dwaro to ok gima ne odwaro timo

kata ka ji duto ma ne ni machiegni kode ne dhi nyime gi ngima marach. An gadier ni ne ing'eyo ni Nyasaye ne ng'ado bura ne joma ne odagi kendo ma ne timo gik maricho, to ne onyisogi ng'uono kendo ne oreso joma kare.

Nyaka chop sani waseneno ni Nyasaye nolososo chenro ne koth dhano, e kinde moro, mondo otur wich mar jawuondo maduong' (jawuondo, Satan). Ne osingo bende, to ok e kinde maromre, ni obiuro ng'ado bura ne joma richo kendo bedo gi ng'uono kod ng'uono ne joma kare.

Sura mar 5

Singo mar Nyasaye mar Gwedho Pinje Duto

Bang' higni madirom 350 bang' Noa kod pi ma ne oketho ngima duto mak mana Noa kod joode, ne onyuol Ibrahim kendo bang' higni piero abiro gi abich Nyasaye noluongo Ibrahim. "Ruoth Nyasaye nowacho ne Abram niya, 'Wek piny mari, joweteni, kod ot mar wuon-gi. Dhi e piny ma abiro nyisi. Abiro miyi bedo oganda maduong', abiro gwedhi, abiro miyo nyingi bedo maduong', kendo ibiro bedo gueth. Omiyo Abram nowuok, kaka Ruoth Nyasaye nonyise." (Chakruok 12:1-4)"En (Ibrahim) ne oyie Nyasaye, kendo ne oketne kaka tim makare." (Jo-Galatia 3:6)

Ka ne owacho ni anyuola duto mag piny, en gima nenore maler ni ne ok owacho mana kuom oganda Israel ma ne pod biro nikech owacho ni anyuola duto mag piny. "Ndiko nene oneno chon ni Nyasaye biro ng'ado ne Jo-Yahudi jo adier kuom yie, kendo nolando wach maber ne Ibrahim motelo niya, 'Piny duto biro yudo gueth kokalo kuomi.' ... Singogo ne owach ne Ibrahim kod koth mare. Ndiko ok wacho ni 'kod koth,' tiende en ji mang'eny, to "kod koth mari," tiende en ng'at achiel, ma en Kristo." (Jo-Galatia 3:8, 16)

Higni mia achiel nokalo kendo nyithind Ibrahim, ma kwan ni gin chwo mokalo milion 2, ne gin misumbni e piny Misri. "Ng'at moro ma ne oa kuom anyuola mar Lawi nokawo dhako moro ma bende ne wuok kuom anyuola mar Lawi kaka chiege. Kane omiye ich kendo onyuolo wuoyi, bang' neno kaka nyathino ne en nyathi maber, nopamo kuom dweche

adek.” (Wuok 2:1-2)“Then Nyar Farao nodhi piny e Aora Nile mondo odhi olosre, to jotichne ne wuotho e dho nam. Ne oneno ng’injono e kind lum kendo nooro nyako ma ne en jatichne mondo odhi okawe. Ne oyawo kendo noneno nyathino. Ne odhi ywak, kendo ne oneno malit kuome. Owacho kama: ‘Ma en achiel kuom nyithindo ma Jo-Hibrania. Bang’e, nyamin-gi nopenjo nyar Farao niya, ‘Be adhi mondo ayud achiel kuom mon ma Jo-Hibrania mondo omiyi nyathino?’ Ne odwoko kama: ‘Ee, dhi. Kendo nyakono nodhi kendo okawo min nyathino. Nyar Farao nowachone ni, ‘Kaw nyathini mondo imiye, to abiro chuli.’ Omiyo, dhako no nokawo nyathino kendo amiye. Kane nyathino osedongo, notere ir nyar Farao kendo nobedo wuode. Ne omiye nying ni Musa,wacho ni, ‘Ne agoye oko mar pi.’” (Wuok 2:5-10).

“Kuom yie, Musa, ka ne osedongo, nodagi mondo iluonge ni wuod nyar Farao, kendo noyiero yudo masira gi oganda Nyasaye moloyo bedo gi mor ma ok nyalre mag richo.” (Jo-Hibrania 11:24-25)

“To Musa nene oringo kuom Farao, kendo nodhi dak e piny Midian, kendo nobet piny machiegni gi pi ma ng’ich” (Wuok 2:15). Kaka ne opuonje gik ma ng’ato nyalo timo e piny Misri, Musa ne en gi higni 40 ka ne oringo gi Farao kod piny Misri. E higni piero ang’wen ma ne luwo bang’ higni 120 ma ne odakgo, ne en jakwath ma ne ok owinjore, ma ne en tich ma ne Jo-Misri ok ng’iyogo to Nyasaye ne miyo luor.

“E kindeno Musa ne rito dhok mag wuon-gi Jetro, jadolo ma ne en ja Midian, kendo ne otero dhokgo nyaka e gwenge ma yo podho chieng’ mar gwenge ma onge ji, kendo ne ochopo . Horeb, got mar Nyasaye. Malaika mar Ruoth Nyasaye nene onenore e mach mawang’ kowuok e kind bungu; kendo ne oneno, kendo ne oneno ni bunguno ne wang’ gi mach, kata kamano, bunguno ne ok owang’. Omiyo, Musa nowacho kama, nyaka alokre sani mondo ane gima kelo miwuoroni, gimomiyo bungu ok owang’. Kane Ruoth Nyasaye oneno ni olokore mondo one, Nyasaye noluongore kowuok e kind bungu mowachone ni, ‘Musa, Musa!’ Ne owacho ni, ‘An kae.’ Bang’e ne owacho kama, ‘Kik udhi machiegni kae; golo wuochni e tiendi, nikech kama ichung’ie en piny maler.’ Ne owacho bende ni, ‘An Nyasaye mar wuon-gi, Nyasaye mar Ibrahim, Nyasaye mar Isaka, kod Nyasaye mar Jakobo.’ Eka Musa oumo wang’e, nikech ne oluor neno Nyasaye.” (Wuok 3:1-6)

“Eka Ruoth Nyasaye nowacho niya, ‘Aseneno masira mar ogandana ma ni e piny Misri, kendo asewinjo ywakgi nikech jotendgi, ang’eyo masira ma giyudo, kendo asebiro piny mondo aresgi e lwet Jo-Misri ... Bi, abiro oroni ir Farao mondo igol ogandana, ma gin nyithind Israel, oko mar Misri” (RSV1-17.

“Ka ne Farao oweyo ji odhi, Nyasaye ne ok oterogi e yo ma ne okalo e piny Jo-Filistia, kata obedo ni yono ne en yo matin, nikech Nyasaye nowacho ni, ‘Ka giromo gi lweny, ginyalo loko parogi kendo dok Misri.’ Omiyo, Nyasaye ne otelo ne ji ka giwuotho e yo ma ne ni e gwenge ma onge lum ka gidhi e Nam Makwar.” (Wuok 13:17-18 NIV) To Farao, nikech ne odwaro ni Jo-Israel obed misumbni, noloko parone kendo noluwo bang’gi gi jolweny mage ma nigi teko. Chung’ motegno kendo ibiro neno warruok ma Ruoth biro keloni kawuono. Jo-Misri ma uneno sani ok ibi nenogi kendo. Ruoth Nyasaye biro kedo kuomu; dwarore mana ni ubed mos.’... To Ruoth Nyasaye nowacho ni ‘Jo-Misri biro ng’eyo ni an e Ruoth Nyasaye ka ayudo duong’ kokalo kuom Farao, gari mage mag lweny, kod jolweny mage ma riembo farese.’ ... Pi nowuok chien kendo oumo gari kod jolweny mag farese — jolweny duto mag Farao ma ne oluwo Jo-Israel e nam. Onge kata achiel kuomgi ma ne odong’ mangima.” (Wuok 14:13-14; 17; 14:28)

Ka ne gidhi nyime gi wuodhgi ka gidhi e piny ma Nyasaye nosingo ne Ibrahim, Isak, kod Jakobo, ne gichopo e Got Sinai. Ka ne giwuok Misri, ne gin misumbni ma ne odak e bwo chike kod telo mag Misri to sani ne dwarore ni gibed oganda. Kae Nyasaye kokalo kuom Musa nomiyogi chike mang’eny (moriwo nyaka chike ma ji mang’eny luongo ni Chike Apar), chike, kod chike ma ne dhi ritogi kaka ne gikawo kargi e kind pinje mamoko. Chikego ne omiyo ji obedo gi ng’eyo mar richo. Omiyo “chik ne en japuonj marwa [japuonj-(ASV); jarit-(RSV); jarit-(RSV)] mondo okelnwa ir Kristo, mondo wabed jo adier kuom yie.” (Jo-Galatia 3:24)

Bende jachiw chikno, Musa [koth Ibrahim], e ng’at ma ne dhi gwedho joot duto mag piny? OOYO. Musa ne ok en Masia.

Sura mar 6

Chik kod Singruok

Musa notho ma ok odonjo e piny ma ne osingo ne Ibrahim kaka ne okawo duong' kuom gima Nyasaye notimo ka ne ogoyo kidi mondo oyud pi. Nyasaye kokalo kuom Musa ne ok ogwedho pinje duto - mana pinje Israel kende. Josua ne obedo jatelo mar Nyasaye negi. Ng'ato nyalo somo duto kuom tem kod masira mag Nyithind Israel, nyithind Ibrahim ma ne owuok kuom wuod singruok, Isaka. Ne en lweny ma ne gidhi lwenygo kinde ka kinde mondo gibed jo adier ne Nyasaye. Kinde duto ne giweyo gombogi otergi e yo marach. To kinde duto Nyasaye ne orwakgi kendo ka ne gifwenyo timbegi ma ok beyo, ne giloko chunysi kendo ne gidok chien e luwo chike mage. Chik ma ne Nyasaye omiyo kokalo kuom Musa ne ok chiwo ng'uono moro amora; ne onyiso mana jawar, ma en Masia (Christo e dho Grik), ma ne dhi biro Obiro reso dhano kuom richo mage.

“Ruoth Nyasaye Nyasayeu biro ketoni jaote machalo kod an kowuok e kind joweteu, nyaka uwinj wachne.” “Abiro keto jaote machalo kodi kuom jowetegi, kendo abiro keto weche maga e dhoge mondo olernegi gik moko duto ma asechikogi, to ka ng'ato ok winj wechego ma jaoteno wacho e nyinga, to abiro ng'adone bura.” (Chik 18:15, 18-19)

Be in kaka Nyithind Israel ma kinde ka kinde giyudo tem, ma seche moko giyie kendo gidwaro weche mag ng'uono?

Sura mar 7

Singruok Manyien

“Ne, ndalo biro, Ruoth Nyasaye owacho, ma abiro timo singruok manyien gi jo Israel kod jood Juda, ma ok chal gi singruok ma ne atimo gi jodongogi e odiechieng'no .manoNe akawo lwetgi mondo agolgi oko mar piny Misri.” (Yeremia 31:31-32).

“Usechopo ir Nyasaye, jaloch mar dhano duto, ir roho mag joma kare ma osetimre chuth, ir Yesu ma en jaloch mar singruok manyien.” (Jo-Hibrania 12:23-24)

“Omiyo en (Kristo) e jaloch mar singruok manyien, mondo jogo ma oseluongo oyud pok ma nyaka chieng’ ma ne osingo. (Jo-Hibrania 9:15)

Ere kaka ng’ato iluongo kendo ang’o ma nyaka otim mondo oyud singruokni mar ngima mosiko?

“Ok nyalre ni remb dhiang’ kod dier ogol richo. Omiyo, ka Kristo nobiro e piny, nowacho ni, ‘I ok idwar misango kod misango, to ilosona ringra, kendo misango ma wang’o kod misango mag richo ok idwar.’ Eka ne awachone niya, ‘Ne, abiro mondo atim dwaro mari, Nyasaye,’ kaka ondik kuoma e buge mag buk. Ogolo oko mokwongo mondo oket mar ariyo kendo kuom dwarono, wasebedo maler [wabedo maler - NIV] kokalo kuom chiwo mar ringre Yesu Kristo dichiel nyaka chieng’.” (Jo-Hibrania 10:4-10))

“Kuom warruokni, jonabi ma ne owuoyo kuom ng’uono ma ne dhi biro kuomu, notimo nonro matut kendo gi ritruok maduong’ie molooyo, ka gitemo ng’eyo kinde kod gik ma ne Roho mar Kristo ma ne ni e igi ne nyisogi ka ne owacho ni masira mag Kristo kod duong’ ma ne dhi bedo bang’e. koro osenyisou wach maber gi Roho Maler ma ooro kowuok e polo Kata malaike dwaro ng’iyo wechegi.” (1 Petro 1:10-12)

“Inyalo neno ni e kinde mowinjore, ka pod wan gi teko, Kristo notho nikech joma ok luor Nyasaye. En gima ok nyalre ahinya ni ng’ato otho nikech ng’at makare, kata obedo ni ng’ato nyalo bedo gi chir mar tho nikech ng’at maber. To Nyasaye nyisowa hera mare owuon kuom wachni: Ka pod wan joketho, Kristo notho nikech wan.” (Jo-Rumi 5:6-8)

“Kae to okawo mkate, omiyo erokamano, kendo okethore, omiyogi, kowacho ni, ‘Ma en ringra ma ochiw nikech un, utim kamano mondo upare.’ Kamano bende, bang’ chiemo mar odhiambo, nokawo okombe, kowacho ni, ‘Kombe ni en singruok manyien ma remba, ma oumo kuomu.’” (Luka 22:19-20 NIV)

Omiyo, chier mar remb Kristo, chiwo ngimane kod ringre kaka misango mar ng’uono kuom goyo e musalaba, kod chier mare kowuok e bur, ne

oketo Singruok Manyien. Chiwruok mar remo, chiwruok mar richo, mar Nyasaye ma ne obiro e ringruok, chiwo gima chiwruok mar richo mar remo dhiang' kod dier mag singruok ma ne Nyasaye omiyo kokalo kuom Musa ne ok nyal timo. Kristo ne ok odong' ka otho (ringrene mar ringruok ne ok oneno toke; tiende ni, toke kendo dok e buru. Zaburi 16:10) kaka Nyasaye nochiere kowuok e bur kendo kuom mano noloyo teko kende ma Satan ne nigo kuom dhano. Omiyo Kristo, koth Adam, ne oketho wich mar Satan ka ne odwoke e ngima, ne ochiere, kendo e yo ma kamano ne obedo jaloch kuom tho. "Kendo abiro keto sigu e kind in kod dhako, kendo e kind koth mari. kendo mare; obiro ng'ado wich, to in ibiro goye ng'ute." (Chakruok 3:15)

Bende chiwruok mar Kristo mar ng'uono miyo ji duto yudo weche mag richo kata mana jogo ma oyiero yie kode kod mich mare mar warruok ma nono?

Nyasaye nosingo ne Ibrahim, Isak, kod Jakobo ni nyithindgi ne dhi mi piny ma pong' gi chak kod njugu, ma en piny ma ne osingo. Singono ne ochopo kare bang' ka ne giweyo bedo misumbni mag Misri kendo ne giyie gi singruok ma ne Nyasaye notimo kokalo kuom Musa kuom chiwo misango mag remb rombe kod "rombe kod dier." Kata kamano, gin mana jogo ma ne oketo genogi kuom Nyasaye kokalo kuom winjo wach kendo ma ne osiko ka gin jo adier e ma ne oyienegi donjo e Pinygi ma ne osingo.

Kuom higni mia achiel, ne gichopo e rang'iny maduong' ahinya ka gin jo adier ne Nyasaye kuom luwo chike mage kendo ne gidonjo e piny matut ahinya ka ne giwuodho Nyasaye kuom luwo yore mag piny ma ne orumogi. Kata kamano, kinde duto Nyasaye ne bedo gi adier mar yie gi richogi kendo ka ne giyie gi richogi, ne giloko chunyi kuom timbegi ma ok beyo, kendo ne gikwayo Nyasaye mondo onyisgi ng'uono kendo owenegi richogi.

Singo mar Nyasaye ne Ibrahim ni "koth" mare biro gwedho pinje duto, ne ochopo bang' nyuol mar Yesu kokalo kuom Roho Maler kokalo kuom Maria. Kuong'ruok mar weche ma ne okor duto, ngimane, hono ma ne otimo, kod neno ma ne onyiso gi wang'gi, kod jo aneno moko ma ok gin mag piny, ma ok gin Jokristo, kata Jo-Rumi, ok we ng'ato obed gi kiawa kuom wach ma ne owacho ni en "Wuod Nyasaye kendo Wuod Dhano."

“Nimar chik (Singruok Machon) nigi mana tipo mar gik mabeyo mabiro e kar bedo gi kido mar adier mar gik ma kamago, ok nyal, kuom misango maromre ma imiyo higa ka higa, miyo jogo ma chopo machiegni bedo malong’o. mar richo? To kuom misango gi, nitie paro mar richo higa ka higa nikech ok nyalre ni remb dhiang’ kod dier ogol richo.

“Omiyo, ka Kristo nobiro e piny, nowacho niya, ‘Ok idwar misango kata misango, to iseikona ringra, kendo misango ma wang’o kod misango mag richo ok idwar.’ Eka ne awachone niya, ‘Ne, abiro mondo atim dwaro mari, Nyasaye, kaka ondik kuoma e bug bugno.’

“Ka ne owacho malo ni, ‘Ok udwar kata umor gi misango kod misango kod misango mag wang’ kod misango mag richo’ (magi chiwo kaluwore gi chik), bang’e nomedo ni, ‘Ne, abiro mondo atim dwaro mari. Kristo dichiel kuom kinde duto.

“Kendo jadolo ka jadolo ochung’ pile ka pile e tijne, ka ochiwo misango machalre kinde ka kinde, ma ok nyal golo richo. To bang’ ka Kristo osechiwo misango achiel kuom richo nyaka chieng’, nobet piny e lwet Nyasaye ma korachwich, ka orito chakre kindeno nyaka wasike obed maler kaka siro tiende kuom richo mare. kendo Roho Maler bende timo neno kuomwa, nikech bang’ wacho ni, ‘Ma e singruok ma abiro timo kodgi bang’ ndalogo, Ruoth owacho ni: Abiro keto chike maga e chunyi, kendo abiro ndikogi e pachgi.’” (Jo-Hibrania 10:1-16 ESV)

“Kae to omedo ni, ‘Ok abi ng’ado bura kendo kuom richo maggi kod ng’anjogi.’ Ka richo osewe, ok bi bedo gi dwaro mar chiwo misango mar richo. Owete gi nyimine, nikech remb Yesu sani wanyalo donjo e kama maler gi chir.” (Jo-Hibrania 10:17-19 GWT) Singruok Manyien nobiro gi chiwruok mar remo mar Yesu ma ja Nazaret, ng’at ma ongee ng’ol kata ng’ol mar richo, “Nyarombo mar Nyasaye ma golo richo mag piny!” Jokristo paro chiwruok mar Kristo mar ng’uono kuom chamo gik ma ji mang’eny luongo ni Chiemb Midhiambo mar Ruoth.

Sura mar 8

Mich mar Warruok ma nono

Kaka onyis e chuech mar Adam gi Hawa, dhano ne omi nyalo mar yiero kendo ng'ado paro. Mano bende onyisre gi Nyithind Israel, jogo ma Nyasaye noyiero mondo okel Kristo e piny, ne yiero kinde ka kinde mondo gimor giwegi e yo ma kamano ne giwuotho ne Nyasaye kendo bang'e ne giyudo pek mag gik ma ne dhi timore bang'e. Paulo nyisowa ni "Nimar chudo mar richo en tho, to mich mar Nyasaye en ngima mosiko kuom Yesu Kristo Ruoth marwa." (Jo-Rumi 6:23) Adam gi Hawa nopuonjore puonjno e yo matek.

Jogo ma oyiero bedo e kind Singruok Manyien mar Yesu, jogo ma ni e Kristo, yudo warruok, weche mag richo kokalo kuom remb Kristo ma lwoko, kod ngima mosiko e piny ma ne osingo mar roho.

"Onge ng'at machielo manyalo resowa. Adier, wanyalo yudo warruok mana kuom teko mar ng'at ma iluongo ni Yesu to ok kuom ng'at machielo." (Tich Joote 4:12)

"Nimar ok awinjo wich kuot kuom Injili [Kristo (rd)]: en teko mar Nyasaye mar warruok ne ng'ato ka ng'ato ma nigi yie, mokuongo ne Jo-Yahudi, kae to ne Jo-Grik, nikech kuome, tim makare mar Nyasaye fwenyre." (Jo-Rumi 1:16-17)

Omiyo, wan duto wasetimo richo. Kristo e chiwo marwa mar richo. Injili, KRISTO MOCHIR, en teko mar warruok, weche mag richo.

A. To Kristo ma en Yesu ma ia Nazaret en ng'a?

- "E chakruok ne nitie Wach, kendo Wach ne ni gi Nyasaye, kendo Wach ne en Nyasaye." (Johana 1:1)
- "Ne en e piny, kendo piny ne ochwe kokalo kuome, to piny ne ok ong'eye." (Johana 1:10)
- "Wach nobedo dhano, kendo nodak e kindwa, kendo ne waneno duong'ne, duong' ma Wuoro nigo gi Wuode achiel, duong' ma opong' gi ng'uono . kendo adier." (Johana 1:14)
- "Kata obedo ni ne en e kido mar Nyasaye kendo maromre gi Nyasaye, ne ok okawo thuolo mar bedo maromreno, to kar mano, ne oweyo gik moko duto kuom rwako kido mar jatich, kuom bedo kaka dhano mamoko, kuom bedo gi kido mar

dhano. Ne odwoko piny kuom bedo ng'at ma winjo wach nyaka e tho, tho e wi yath." (PJo-Hilipi 2:6-8)

- "Odiechieng' maluwo, Johana nene oneno Yesu ka biro ire, kendo nowacho niya, "Neuru! Nyarombo mar Nyasaye ma golo richo mag piny! <2Zepa> Mano e ng'at ma ne awacho kuome ni, "Ng'at moro biro bang'a, ma en ng'at ma duong' moloya, nikech ne en ng'at ma ne nitie kapok an."
- "Ka Yesu osebati, mapiyo bang'e, Yesu nowuok e pi, kendo polo ne oyabere ne . ne oneno Roho mar Nyasaye ka olor kaka winyo kendo obiro piny e wiye." (Matayo 3:16)
- "Kane Yesu ochopo e piny Kaisaria Filipi, nopenjo jopuonjrene niya, 'Ji wacho ni Wuod Dhano en ng'a?' Ne gidwoko ni, 'Moko wacho ni in Johana Jabatiso, to jomoko wacho ni in Elia, to jomoko wacho ni in Yeremia kata achiel kuom jonabi.' Ne openjogi niya, 'To un uwacho ni an ng'a?' Simon Petro nodwoko ni, "In e Masia, Wuod Nyasaye mangima!" Yesu nodwoko ni, 'Simon wuod Yona, in gi mor! Onge dhano mane onyisou wachni, to Wuora ma ni polo ema onyisou wachno.'" (Matayo 16:13-18)
- "MarnitieNyasaye achiel kendo Jaloch achiel e kind Nyasaye kod dhano,niNg'at Kristo Yesu, mane omiyore owuon kaka warruok ne ji duto." (1 Timoti 2:5-6)
- Nikech e iye ema pong' duto mar Nyasaye odak e ringruok." (Jo-Kolosai 2:9)

B. Ang'o momiyu dhano dwaro ng'at ma loso gi ji?

- "Richo ma utimo osepogou gi Nyasaye, kendo richou osemundou .Marewang'i kowuok kuomi, Omiyo, ok obi winjo." (Isaya 59:2)
- "Aketo wachni e dhok mag dhano nikech un joma nigi teko kuom kidou mar dhano. Mana kaka ne utiyo gi fuoni mag ringreu kaka misumbni ne gik ma okler kod timbe ma medore kinde ka kinde

... Nikech chudo mar richo en tho, to mich mar Nyasaye en ngima mosiko kuom Kristo Yesu Ruoth marwa." (Jo-Rumi 6:19...23)

- "Ji duto osetimo richo kendo ok ginyal yudo duong' mar Nyasaye, . kendo gin jo adier ma onge chudo kuom ng'wono mare kuom warruok ma ne obiro kuom Kristo Yesu. Nyasaye nomiye kaka misango mar ng'uono, kokalo kuom yie e rembe." (Jo-Rumi 3:23-25)
- "Be ok ung'eyo ni joma ok kare ok bi yudo pok mar pinyruodh Nyasaye, kik ubed gi miriambo, kata joma timo anjao, kata joma lamo timbe ma ok kare, kata joma timo terruok, kata joma riwre gi chwo kata mon? kata jo sodoma [joma timo gik maricho mag nindruok (RSV)], kata jokuo, kata joma nigii chuny mar ng'anjo, kata joma madho kong'o, kata joma ng'anjo [joma ng'ado bura (NIV)], kata joma ng'anjo [joma ng'anjo [joma ng'anjo (NIV)]] ok bi yudo loch mar pinyruodh Nyasaye." (1 Jokorintho 6:9-10)
- "Nyithinda ma ahero, andikonu wachni mondo kik utim richo. To ka ng'ato otimo richo, wan gi ng'at ma wuoyo gi Wuoro mondo ogeng'wa — Yesu Kristo, Jaloch. En e misango mar ng'uono mar richo magwa." (1 Johana 2:1-2)
- "Injili mar Kristo, . nikech en teko mar Nyasaye mar warruok ne ng'ato ka ng'ato ma oyie, mokwongo ne Jo-Yahudi, kae to ne Jo-Grik." (Jo-Rumi 1:16)
- "Nimar nitie Nyasaye achiel, kendo nitie jaloch achiel e kind Nyasaye kod dhano, ma en Kristo Yesu, mane omiye ngimane kaka warruok mar ji duto." (1 Timothe 2:5-6)

C. Injili mar Kristo en ang'o?

- "E chakruok ne nitie Wach, kendo Wach ne ni gi Nyasaye, kendo Wach ne en Nyasaye." (Johana 1:1-2)
- "Ung'e ni un duto, kod oganda Israel duto, ni kuom nying Yesu Kristo Ja-Nazaret, ma ne ugoyo e musalaba, ma Nyasaye nochiere kuom joma otho, kuome ema ng'atni ochung' kae e nyimu ka en ng'at ma ngima. **Bende onge warruok kuom ng'at machielo** .[ma

en Kristo (rd)], nikech onge nying machielo e bwo polo ma ochiw ne dhano ma nyaka wayudi.” (Tich Joote 4:10-12)

- “E iye, wan gi warruok kokalo kuom rembe, weche mag richo magwa, kaluwore gi mwandu mag ng’uono mare.” (Jo-Efeso 1:7-8)
- “[Ji duto] yudore kaka misango ma onge chudo kuom ng’uono mare kuom warruok ma ne obiro kuom Kristo Yesu, Nyasaye nene omiye kaka misango mar ng’uono, kuom yie kuom rembe.” (Jo-Rumi 3:24-25)
- “To, owete, anyisou wach maber ma ne alandonu, ma un bende uyie kendo ma uchung’go, ma bende uyudo warruok kuome, ka umako motegno wach ma ne alandonu — mak mana ka uyie mana ma nono. Ne ochier e odiechieng’ mar adek kaluwore gi Ndiko.” (1 Jokorintho 15:1-4)
- “Omiyo, ka ng’ato ni e Kristo, en chuech manyien, machon osekalo, manyien osebiro! Gik moko duto wuok kuom Nyasaye, mane omiyowa winjuok gi en owuon kokalo kuom Kristo, kendo nomiyowa tich mar loso winjuok: ni Nyasaye ne loso winjuok gi piny gi en owuon kokalo kuom Kristo, ma ok okwano richo ma dhano otimona kuomwa. (2 Jokorintho 5:17-19)

D. Ere kaka ng’ato yudo winjuok kendo e winjuok gi Nyasaye?

- “Petro nowacho ne Yesu ... Ka pod owuoyo, polo marieny oumogi, kendo dwol moro ma wuok e polono nowacho niya, ‘Mano e Wuoda ma ahero, ma amorgo ahinya, winjre [winje (KJV)]!’” (Mathayo 17:4-5 NIV)
- “To ere kaka gibiro luongo Ng’at ma pok giyie, kendo ere kaka gibiro yie kuom Ng’at ma pok giwinjo wachne?” (Jo-Rumi 10:14)
- “Emiyo Filipino noringo ir ng’atno, kendo nowinjo ka osomo bug jaote Isaya, kendo nopenje ni, ‘Be ing’eyo gima isomo?’” To ne owacho ni, “Anyalo ng’eyo nade ka onge ng’at ma puonja?” Ne okwayo Filipino mondo odhi obed kode.” (Tich Joote 8:30-31)

- “Ka onge yie [yie e tim].*enok* nyalre mondo mor*En*,nikech ng’at ma biro ir Nyasaye nyaka oyie ni nitie, kendo *.mano*En jachiw duoko ne jogo ma manye gi kinda.” (Jo-Hibrania 11:6)
- “Ubiro tho e richou, nikech ka ok uyie ni an, to ubiro tho e richou.” (Johana 8:24)
- “To ka ok ulokore ir Nyasaye kendo uloko yo ma uparogo kendo utimogo [lokre (NKJV)], to un bende, ubiro tho duto. To ang’o kuom ji 18 ma ne otho ka ot ma malo ma ne ni Siloam ne olwar kuomgi? Be uparo ni ne gin joketho moloyo ji mamoko ma ne odak e Yerusalem? Ok! (NKJV)] kaka uparo kendo utimo gik moko, to un bende, un duto ubiro tho.” (Luka 13:3-5)
- “Wach ni machiegni kodi, e dhogi kendo e chunyi . (ma en wach mar yie ma walando): ni ka iyie gi dhogi ni Yesu en Ruoth kendo iyie e chunyi ni Nyasaye osechiere kuom joma otho, ibiro yudo warruok. Nikech ng’ato oyie gi chuny mondo oyud tim makare, [ka oketo geno mare kuom Nyasaye kokalo kuom winjo wach], kendo gi dhok ema ng’ato oyiego mondo oyud warruok.” (Jo-Rumi 10:8-10)
- “Kata ne watho e richo, osechuwowa ngima kanyachiel gi Kristo, (kuom ng’uono, uwar)” (Jo-Efeso 2:5 KJV)
- “Be ok ung’eyo ni wan duto ma ne wabatisi e Kristo Yesu, ne wabatisi e tho mare? Ka ne wabatisi e thone, ne oketwa e bur kanyachiel kode (ne watho e richo kendo ne oiki, ne wadonjo e pi).” (Jo-Rumi 6:3-4)
- “Kaka Kristo ne ochier e tho kuom teko maduong’ mar Wuonwa, e kaka wan bende onego wabed gi ngima manyien. Ka wasebedo kanyakla kode e tho ma chal gi mare, adier ni wan bende wabiro bedo kanyakla kode ka waduokore e ngima kaka ne otimo. ok gin misumbni kendo mag richo Ng’at mosetho osegony kuom richo.” (Jo-Rumi 6:4-7)

E. Dak e Kido Manyien mar Ngima e Kristo .

Gik maluwogi mag Kristo kaka ondik e Matayo sula 5-7 nyiso gik

mang'eny kuom dak e Kristo (ongge temo motim mar ndiko gik moko duto ma ondik).

Pogruok mantie e kind weche machon kod singruok manyien – 6:1-18

1. Nyis tim makare mari e nyim dhano vs– Lamo Nyasaye e chunyi
2. Luong paro kuom chiwo - vs– Chiw e mbui, ka imiyo Nyasaye luor .
3. Lamo mondo ibed gi gombo kuom ji mamoko - vs– Lamo en bedo ne Nyasaye
4. Luong paro kuom tim makare mari - vs– Nyasaye en Jaler- ok en dhano .

Gik ma opogore opogore e kind singruok machon kod singruok manyien – Matayo 6:21-48

1. Kik onego ng'ato vs– Kik ibed gi mirima, ng'anjo, ng'anjo kata sigu
2. Mi vs– Los pogruok gi owete kapok imi .
3. Kik itim akwede vs– Kik ine ng'ato gi gombo mar yudo mor mar nindruok .
4. Dwar ng'at ma otimo richo vs– Yie ne Nyasaye mondo ochul
5. Sigu wasiki vs– Tim maber ne ji duto kata wasiki

Ngima mar roho mar singruok manyien - 6:19-7:27

1. Ng'e ni idwaro Nyasaye .
2. Bed gi chuny mar ng'uono
3. Tem mondo ine ni tim makare ochung' motegno
4. Nyis ng'uono
5. Ket paro obed maler
6. Keto kuwe
7. Yie gi kum nikech timo gik makare .
8. Yie mondo winjruok mari gi Nyasaye obed maler .

9. Nyis jomoko mondo oluw puonj duto mag Nyasaye .

10. Bed gi ritruok mondo kik ipuonj puonj mag oganda kaka wach Nyasaye .

11. Ket geno kuom Nyasaye, to ok kuom mwandu ma ochoko ma lal

12. Bed gi ritruok kuom gik ma itero e paro kokalo kuom wang'i .

13. Ok nyalre ng'ato geno Nyasaye kod mwandu mare.

14. Ngima en gima duong' molooyo gik moko .

15. Ket tim makare kod tim makare mokuongo - Nyasaye rito gik mamoko .

16. Kik ibed gi tim marach kuom jomoko - in bende in gi richo .

17. Joma dwaro tim makare gi kinda biro yudo .

18. Nyasaye miyo jogo makwayo .

19. Ng'e Nyasaye kendo ibiro ng'eyo jawuoro kod tije .

20. Nyasaye ong'eyo jogo ma timo dwaro mare – ok jogo ma wacho ni gitimo .

F.Oboke Mar Kaka Inyalo Donjo e Kristo

Winjo

- Som gi kinda kendo isom gima Kristo kod jootene ne olando nikech gin Weche mag ngima.

Winjo tiend

- Dhano duto gin joketho, nikech ne ok giwinjo chike makare mag Nyasaye.
- Ne atimo richo kendo ok adak kaluwore gi chike mag Nyasaye.
- Richo ma an-go biro kelo tho ma nyaka chieng'.
- Nyaka owene richona mondo abed gi ngima mosiko gi Nyasaye.
- Kristo, chiwo mar richo ma ng'ado bura, e yo kende ma anyalo yudoe richo duto.

Yie ni Kristo en Nyasaye ma dwaro weyo ne ji kethogi .

- Yesu wkaka kendo en Nyasaye mane obiro e piny e ringruok kaka Yesu ma ja Nazaret kendo nodak e kind dhano.

- Yesu nochiwo ngimane mar ringruok gi chunye duto kuom goye e wi yath - misango malong’o mar weyo ne dhano richo mage.
- Ne oyike, ne ochier kowuok e bur e odiechieng’ mar adek, kendo ne oneno jopuonjrene mia achiel.
- Ne odhi kendo e polo gi Wuonwa.

Loki

- Loki ngimana kowuok e richo kod bedo ma ok winj wach nyaka e yie kod winjo wach.

Hulo

- Yie e nyim ji mamoko ni Yesu en Wuod Nyasaye.

Tho

- Keto e tho ngimana machon, mar richo, mar piny.

Bed Oyike

- Kaka ngimani mar piny osetho, ike e mar Kristo e bur mar batiso kuom ng’ado e pi.

Yudo

- Ka iluwo tho mari mar richo kendo iiki e tho mar Kristo, Nyasaye chieri mondo ibed ng’at manyien mar roho, omiyi Roho Maler, kendo oketi e ringruok mar Kristo, ma en kanisa.

Dak

- Dhi nyime dak motegno kendo winjo Kristo, misango mar remo ma weyo ne ji richo, kendo biro dhi nyime lwoko ji duto ma dak e winjo wach kokalo kuom yie kod yie kuom chuny motuo. In e Kristo jatich ma timo dwaro mar Nyasaye.

G. Be in gadier chuth ni ibiro dak nyaka chieng’ gi Yesu Kristo e polo ka itho kawuono/odhiambo ma kawuono?

- “Andiko wehegi ne un jogo ma oyie nying Wuod Nyasaye mondo ung’e ni un gi ngima mosiko.” (1 Johana 5:13)

- “Kuom mano, an [Yesu] ne anyisou ni ubiro tho nikech richou, ka ok uyie ni an e ng’atno, ubiro tho nikech richou.” (Johana 8:24)

Odiechieng’ni en odiechieng’ mar ng’ado bura!

Okang’no en mari!

Ang’o ma ibiro yiero?

Ngima ma nyaka chieng’

“Jogo ma winjo gima awacho kendo oyie Jal mane oora biro yudo ngima mosiko. Ok gibi ng’adnegi bura nikech gisewuok e tho mondo gidhi e ngima. GWT)

kata

Tho ma Nyaka Chieng’

“Obiro timo kamano sama Ruoth Yesu biro fwenyre, .*mabirok*owuok e polo kaachiel gi malaike mage ma nigi teko e mach mawang’. Obiro chulo kworo kuom jogo ma ok oyie Nyasaye kod jogo ma ok oyie [winjo (NIV)] Wach Maber [Injili (NKJV)] kuom Ruoth Yesu. Gibiro chulo kum kuom kethogi nyaka chieng’, kuom bedo mopogore gi wang’ Ruoth Nyasaye kod tekone maduong’.” (2 Jo-Tesalonika 1:7-10)

Penjo

1. Gik ma ng’ato ok nyal paro ne en
  - a. ____ Ne obiro bedoe giwegi kendo kuom ng’iyio
  - b. ____ olosi kendo olosi e yo matut
2. Ng’ato ne ochwe e kit Nyasaye omiyo dhano .
  - a. ____ nigi nyalo mar yiero kendo ng’ado wach
  - b. ____ nyalo timo mana kaka ne oketne mondo otim
3. En chike mage ma Nyasaye nomiyo Adam mondo otim ka en e Eden?
  - a. ____ Rit, rit, puoth Eden

- b. ____ Ok onego ocham olembe mag yien mar ng'eyo ber kod marach .
- c. ____ Ubed gi nyithindo, umedore, upong' piny kendo ubed gi loch kuome .
- d. ____ Gik moko duto ma malo
4. Adam gi Hawa nowinjo wach Satan kendo ne giyie gi gombogi .
T ____ F ____
5. Ndiko duto, ma en Muma, wuok kuom Nyasaye kendo ondik mondo dhano osom kendo ong'e dwaro mar Nyasaye ni dhano obed gi ngima ma moro Nyasaye.
T. ____ F. ____
6. Richo timore ka ng'ato:
a. ____ Otem, ywayo, kendo ywayo gi gombo
b. ____ Oyie gi tem mag gombo mage
7. Be Adam gi Hawa ne ok yudo pek moro amora nikech richo ma ne gitimo?
T. ____ F. ____
8. E kinde Noa nikech richo mar dhano Nyasaye nene oketho dhano duto chuth mak mana:
a. ____ Adam gi Hawa
b. ____ Noa kod joode
c. ____ Ibrahim kod joode
9. Nyasaye nosingo ni Ibrahim no .
a. ____ Nyithind Israel ne oyier mondo oyud ngima mosiko
b. ____ Joma ok Joyahudi ne ong'adnegi bura mar tho mosiko
c. ____ Ji mag pinje duto ka ok ing'iyio dhoot ma giwuokye ne dhi yudo gueth
10. Nyasaye ne odonjo e winjruok mar singruok gi Musa kod Nyithind Israel?
T. ____ F. ____

11. Musa ne ok nyal donjo e piny ma ne osingo ne Ibrahim nikech ne okawo luor kuome owuon kar miyo Nyasaye luor.
T. ____ F. ____
12. Be misango mag le mag dhiang' kod dier ma ne ochiw ne Nyasaye gi Jo-Israel ne onego owenegi richogi?
T. ____ F. ____
13. Kristo nomiyo Nyasaye ringrene mar ringruok kaka chiwo mar richo mondo owene richo mag dhano.
F
14. Kristo nodonjo e winjuok manyien gi ji duto ma oyiene kaka Ruoth kuom keto genogi kuome kuom winjo wachne?
T. ____ F. ____
15. Dhano duto osebedo ka ok nyal dak e yo ma moro Nyasaye kendo gidwaro weche mag ng'uono mondo giyud warruok.
T. ____ F. ____
16. Chiwruok mar Kristo mar golo richo, chiwruok mar ng'uono, miyo ng'uono ne:
a. ____ Ji duto
b. ____ Jogo ma oyie
c. ____ Jogo ma keto geno kod winjogi kuom Kristo kendo dak kaluwore gi puonjne .
17. Ng'uono mar richo, warruok, yudore e .
a. ____ Yie margi kuom gima kare kendo ma luwo Nyasaye .
b. ____ Tijegi mabeyo kod ngima ma gidakgo
c. ____ E Kristo
18. Bende gin ng'a gini ma ok bi donjo e polo?
a. ____ Joma timo anjao
b. ____ Jogo ma lamo timbe ma ok ler
c. ____ Joma timo akwede

- d. ____ Joma ohero chwo kata chwo
- e. ____ Jo Sodom [joma ng'iyo weche mag nindruok]
- f. ____ Jokuo
- g. ____ Joma gombo [joma nigi gombo]
- h. ____ Jomer
- i. ____ Joma ng'ado bura [joma ng'ado bura]
- j. ____ Joma ng'iewo mwandu [joma ng'iewo mwandu]
- k. ____ Gik moko duto ma malo

19. Ere kaka ng'ato donjo e Kristo kama warruok kod ber mag wecho mag wecho nitie?

- a. ____ Winj wach mar Nyasaye mar liel mar tho kod chier, Injili – Kristo Wuod Nyasaye
- b. ____ Ng'e ni ka onge chiwo mar richo mar Kristo, ok nyal bedo gi weche mag ng'uono
- c. ____ Yie maonge kiawa ni Kristo en kendo ne en Nyasaye .
- d. ____ Loki chunyi kuom loko ngimani kowuok e ngima mar piny nyaka e ngima mar Nyasaye
- e. ____ Yar yie mari ni Kristo en Wuod Nyasaye
- f. ____ Tho e ngima machon mar richo
- g. ____ Iketo ngima machon mar pinyno e tho mar Kristo kuom idonjo e pi ma kinde mang'eny iluongo ni batiso.
- h. ____ Yud kuom Nyasaye ringruok mar roho mosechier, mich mar Roho Maler, kendo bedo e ringruok mar Kristo, Kanisa mare.
- i. ____ Dak gi yie kuom puonj mag Kristo ka iweyo Rembe mag Kristo odhi nyime gi lwokoni kuom gik ma ok kare duto .
- j. ____ Gik moko duto ma malo

20. Ang'o ma chal mari gi Nyasaye kendo jachuech mari?

- a. ____ Ing'eyo Yesu
- b. ____ Kristo ong'eyo in